Чорнявська Т.М.,
викладач
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПІД ВПЛИВОМ ОСОБЛИВОСТЕЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація. *В статті досліджено вплив особливостей сільськогосподарського виробництва на формування фінансових результатів діяльності підприємств АПК.*

Annotation. *in article an influence of peculiarities of the agricultural production on the formation of financial results of an activity of enterprises is investigated.*

Ключові слова*: фінансові результати, сільськогосподарські підприємства, прибуток, сільське господарство.*

Постановка проблеми. Головною метою діяльності сільськогосподарського підприємства в умовах ринкової економіки є досягнення високих фінансових результатів у вигляді прибутків при максимально можливих рентабельності виробничих затрат і прибутковості вкладеного капіталу.

На відміну від інших галузей народного господарства сільське господарство має ряд своїх специфічних особливостей: відмінність складу і структури виробничих фондів, витрат, структури оборотних коштів, різна тривалість виробничого циклу, нерівномірне наростання затрат у виробництві та ін. Оскільки за ринкових умов можливе існування лише тих суб'єктів господарських відносин, які здатні забезпечувати певний рівень ефективності виробництва, перед нами постає завдання дослідити вплив вище перерахованих особливостей на фінансові результати діяльності сільськогосподарського підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема формування фінансових результатів підприємств, в тому числі сільськогосподарських, на сьогоднішній день є досить актуальною. Це пов'язано з тим, що на даний час багато підприємств АПК є збитковими, а їхні фінансові результати негативними. Питання формування фінансових результатів висвітлюють багато науковців, а саме: Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Дем'яненко, Г.Г. Кірейцев, В.Г. Лінник, П.Т. Саблук, Л.К. Сук та інші видатні вчені. Аналізуючи ці праці, стає очевидною доцільність подальшого дослідження даного питання. Така необхідність насамперед зумовлена тим, що фінансові можливості сільськогосподарського підприємства перш за все вимірюються величиною прибутку, від якого залежить сума власного капіталу.

Постановка завдання. Метою наукового дослідження є розгляд окремих проблемних питань, які стосуються формування фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. Для досягнення поставленої мети виникають такі завдання, як обґрунтування особливостей сільськогосподарського виробництва та визначення їх впливу на результативність діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгляд особливостей сільського господарства, на нашу думку, доцільно почати з землі, яка виступає головним і специфічним фактором виробництва та дає різноманітні продукти для різних галузей народного господарства. Земля не амортизується і не бере участі у собівартості продукції, в той час як її родючість і місце розташування утворюють диференційований дохід – ренту. Велику увагу слід приділяти відтворенню земельних ресурсів, причому наголос робити треба на якісному аспекті відтворення.

Він забезпечує постійне відновлення і підвищення економічної родючості ґрунту й створення умов для відновлення гумусу, і як результат – підвищення врожайності сільськогосподарських культур, а отже підвищення прибутковості господарства. Це можливо за умови раціоналізації та постійного вдосконалення структури земельних угідь, здійснення ґрунтозахисних і ґрунтовідновлювальних заходів, оптимізації структури посівних площ, відновлення та вдосконалення системи удобрення ґрунтів. Так, станом на 1 січня 2007 року за даними Держкомзему в Україні налічувалося 41789 тис. га сільськогосподарських угідь. Порівняно з 1996 роком відбулося їх зменшення на 64,4 тис. га. При цьому площа ріллі не скоротилася, що свідчить про занадто високий рівень розораності угідь, який досягає в окремих регіонах 95% [1, с. 46]. Жодна країна світу з розвинутим сільським господарством не має таких показників.

Отже говорити про темпи відтворення земельних ресурсів за останні роки не приходиться, особливо, що стосується якісного аспекту. На жаль, мова може йти лише про темпи зниження якості земельних ресурсів.

В складі основних фондів сільськогосподарських підприємств одне з головних місць займає продуктивна і робоча худоба. Причому по продуктивній худобі амортизація не нараховується. Її відтворення здійснюється в самому сільському господарстві шляхом вирощування молодняка тварин. Це є можливим завдяки тому, що значна частина виробленої продукції залишається всередині господарства. Вона використовується на відтворення молодняка, худоби, насіння, кормів для худоби, органічних добрив і тому не входить в склад товарної продукції. Це, в свою чергу, означає, що дана частина виробленої продукції не приймає грошової форми і є внутрішньогосподарським оборотом, тобто не бере прямої участі у формуванні фінансових результатів діяльності сільськогосподарського підприємства. Поряд з сезонністю, це призволить до вищої питомої ваги постійних витрат у структурі собівартості сільськогосподарських підприємств. Саме цей чинник зумовлює те, що сільськогосподарські товаровиробники повільно реагують на зміни цін на сільськогосподарську продукцію та на виробничі ресурси, а також це змушує їх не припиняти виробництва в умовах його збитковості, що вигідніше, ніж зупинка виробництва, адже тоді збитки будуть більшими.

Досліджуючи особливості сільськогосподарського виробництва можна послатися на А. Сміта, який відзначив, що одна і та ж сама кількість праці в різні роки забезпечує виробництво різних обсягів сільськогосподарської продукції, тому за незмінного попиту на неї ринкові ціни мають тенденцію до значного коливання в короткостроковому періоді [2, с. 64-69]. Така особливість сільського господарства пояснюється тим, що економічний процес відтворення в галузі, незалежно від його суспільного характеру, завжди переплітається з природним. Тісний взаємозв'язок економічних процесів з природними зумовлює значний вплив останніх на результати господарської діяльності, а звідси різкі коливання темпів нагромадження порівняно з іншими галузями.

Іншою надзвичайно важливою особливістю сільського господарства є те, що більша частина продукції реалізується в кінці року в четвертому кварталі. Тому поступлення виручки нерівномірне, а отже і фінансові результати у кожному кварталі будуть суттєво відрізнятися.

Слід зазначити, що фінансові результати сільськогосподарських підприємств формуються за результатами реалізації виробленої продукції не тільки рослинництва і тваринництва, але й продуктів їх переробки. Причому переробка продукції може здійснюватися як на власних переробних потужностях, так і на потужностях інших структур, які переробляють сільськогосподарську продукцію на давальницьких засадах. Крім того, до фінансових результатів зараховується результат від реалізації іншої промислової продукції власного виробництва, надання послуг різного характеру, і здійснення іншої діяльності, якщо така діяльність суперечить законодавству.

Доречно буде відмітити, що основну масу грошових надходжень і прибутків сільськогосподарські підприємства мають від реалізації виготовленої ними продукції. Причому мається на увазі як сільськогосподарська, так і несільськогосподарська продукція.

Неможливо оминути і те, що сільськогосподарське виробництво чи не найбільше залежить серед всіх інших від природних явищ. Така залежність викликає необхідність створення на підприємстві спеціальних натуральних, грошових резервних фондів, що можуть бути використані на випадок стихійного лиха. З однієї сторони створення таких резервів страхують сільськогосподарське підприємство на майбутнє, але з іншої цим самим зменшують величину прибутку звітного періоду.

Не останнім фактором, який впливає, хоча й непрямо, на формування фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств є відносини на землю. Адже, якщо земля має одного господаря, який знає свою справу і любить її, віддача буде кращою: підвищаться врожаї сільськогосподарських культур, а отже, і показники фінансових результатів. На нашу думку, це є досить вагомою особливістю сільськогосподарського виробництва. Опрацювання останніх публікацій дає змогу встановити, що найвищі фінансові результати серед основних форм

недержавних сільськогосподарських підприємств мають приватні сільськогосподарські підприємства, а найнижі – сільськогосподарські виробничі кооперативи. Останні в умовах становлення ринкових відносин в аграрному секторі економіки виявилися найменш конкурентоспроможною формою сільськогосподарських підприємств.

Слід відмітити і те, що в умовах платіжної кризи практично в кожного підприємства лічиться на балансі прострочена заборгованість, як дебіторська, так і кредиторська. Особливо це стосується сільськогосподарських підприємств.

Згідно Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» у редакції від 22.05.1997 року № 287/97–ВР, до безнадійної заборгованості віднесена заборгованість із зобов'язань, термін позовної давності якої минув; у випадках визнання боржника банкрутом та ін. [3]. Характерною є слідуюча закономірність: прострочена дебіторська заборгованість зменшує величину фінансових результатів, тоді як кредиторська – навпаки, впливає позитивно. Однак, тут необхідно відмітити те, що не варто затримувати кредиторську заборгованість досить довго, оскільки це підриває довіру до підприємства, знижує його рейтинг.

Розглядаючи особливості сільського господарства, обов'язково потрібно зупинитися на ціноутворенні.

У ринкових умовах ціни для виробників продукції коливаються під впливом різних факторів. Наприклад, у зв'язку із змінами попиту і пропозиції, а також їх співвідношення. Щоб коливання цін не завдавали шкоди відтворювальним процесам у суб'єктів сільськогосподарського виробництва, відповідні державні органи країн з ринковою економікою намагаються активно впливати на ціноутворення з метою не допускати їх значного падіння і зниження прибутків сільськогосподарських виробників, а отже, і скорочення ними виробництва у наступних господарських циклах.

Аналізуючи стан сільського господарства України, можна з впевненістю стверджувати, що процес сільськогосподарського ціноутворення у нашій країні слабо узгоджується з динамікою виробництва і реалізації продукції, попиту та пропозиції. Регуляторну політику держави щодо сільськогосподарського виробництва поки що не можна вважати сформованою [4, с. 61].

Існує чимало факторів, які зумовлюють рівень цін реалізації сільськогосподарської продукції. До них можна віднести якість продукції, час реалізації та її канали. Зрозуміло, що підприємство в результаті реалізації елітного зерна і високосортного посівного матеріалу, а також племінних тварин одержить вищий прибуток, як наслідок підвищення якості продукції.

Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, а отже і підвищення фінансових результатів, безпосередньо пов'язане із забезпеченням аграрників технічними засобами виробництва та нафтопродуктами. У вартісному виразі питома вага останніх у виробничій собівартості продуктів рослинництва становить 15-25%, а у тваринництві – 26-38%.

Необхідно відзначити, що за останні роки забезпеченість сільськогосподарських товаровиробників пально-мастильними матеріалами значно погіршилась. Щорічно на 15-20% зменшується кількість нафтопродуктів, що використовуються в аграрному секторі України [5, с. 53]. На забезпечення сільського товаровиробника нафтопродуктами значно впливають ціни на них. Зважаючи на пріоритетність забезпечення нафтопродуктами сільськогосподарських товаровиробників, потрібна державна підтримка в організації гарантованих поставок пально-мастильних матеріалів.

Актуальним на сьогоднішній день є питання поглиблення політики здешевлення основних ресурсів для сільськогосподарського товаровиробника – мінеральних добрив, техніки, пального, тощо. Це б дало можливість господарству певною мірою розширити свої обсяги виробництва і таким чином підвищити фінансовий результат діяльності.

Сільське господарство, на відміну від інших галузей, потребує значно більше початкових інвестицій, щоб розпочати виробництво. Оскільки виробничі витрати в часі випереджають доходи, сільське господарство неможливе без кредитування. Рівень відсоткової ставки в значній мірі обумовлює розмір витрат сільськогосподарського виробництва [6, с. 143]. Крім того, досить складно здійснювати регулювання обсягів ресурсів у виробництво, оскільки попит на продукцію галузі може бути відомий після здійснення витрат. Наприклад, період відгодівлі великої рогатої худоби складає нерідко близько двох років, що робить проблематичним прогнозування попиту на м'ясо перед початком здійснення виробничих витрат.

Таким чином, у короткостроковому періоді пропозиція галузі є нееластичною. Сільське господарство відноситься до галузей, які не здатні самі нагромадити капітал та створити надприбутки. У зв'язку з повільною оборотністю капіталу та залежності результатів господарської діяльності від погодних та кліматичних умов, сільське господарство відносять до найбільш ризикових галузей.

Висновки з даного дослідження. Вищенаведене зводиться до того, що сільське господарство є досить специфічною галуззю народного господарства і має ряд особливостей, які були

перераховані вище. Тому до розгляду фінансових результатів діяльності необхідно підходити дещо по-іншому, ніж в інших галузях. Тут необхідно враховувати:

1. відмінності у складі і структурі виробничих фондів, технічному забезпеченні, витратах і структурі оборотних коштів;
2. різну тривалість виробничого циклу і нерівномірне наростання затрат у виробництві;
3. залежність виробництва від природних і кліматичних умов, що впливає на рівень витрат виробництва; необхідність створення страхових резервних фондів;
4. залежність економічних умов господарювання від можливості отримання доходу рентного характеру;
5. відмінності в умовах господарювання, що відображають джерела формування фінансових ресурсів.

Таким чином, при вивченні фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств потрібно брати до уваги цілий ряд факторів, які прямо чи опосередковано впливають на результативність виробництва сільськогосподарської продукції. Комплексний їх розгляд дасть можливість краще усвідомити принцип формування фінансових результатів діяльності підприємств АПК.

Використана література

1. Коваль П.В. Ефективність функціонування аграрних підприємств в умовах зміни темпів і пропорцій відтворення ресурсного потенціалу. // Економіка АПК. – 2007. – № 8. – С. 45-52.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 685 с.
3. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 року № 287/97–ВР.
4. Оницєнко О. Фінансова результативність сільськогосподарських підприємств. // Економіка України. – 2005. – № 2. – С. 59-70.
5. Питулько В.О. Забезпеченість аграрного виробництва пально-мастильними матеріалами. // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С. 52-57.
6. Мостовий Г.І. Ринок продовольчих товарів і сільськогосподарської продукції: Монографія. – К.: УАДУ, 1997. – 244 с.